על צילומים, פרסומות ופוליטיקה

שורה של פסיקות מהתקופה האחרונה מחזקות את זכותו המוסרית של הצלם כיוצר, הן בנוגע לזכותו המוחלטת לקבלת קרדיטציה שעה שנעשה שימוש ביצירתו, והן בנוגע לזכותו שלא יעשו ביצירתו שימוש פוליטי בהקשר שונה מזה שהיוצר התכוון לו | **עו"ד רקפת פלד - גילת, ברקת ושות', קבוצת ריינהולד כהן**

תמונה: fotolia

זכות היוצרים הקיימת לגבי יצירות ספרות, דרמטיות, אומנותיות ומוסיקליות, כוללת - מעבר לזכות הכלכלית לקבלת תשלום בגין שימוש ביצירה - גם זכויות מוסריות. דהיינו, זכותו של היוצר ששמו, כיוצר היצירה, יצוין על גביה ("זכות ההורות") וכן זכותו של היוצר שלא יעשה סילוף ביצירתו, שיש בו כדי לפגוע בכבודו או בשמו.

בשנים האחרונות בתי המשפט התלבטו בשאלה אם זכותו של היוצר לקבל קרדיט כיוצר היצירה היא מוחלטת, או שמא במקרים שבהם התגבש בשוק נוהג לא לציין את שם היוצר בצד היצירה, נוהג כזה מאיין את הזכות. שאלה אחרת שעלתה לאחרונה בבתי המשפט, בהקשר של הזכות המוסרית, היא האם שימושים פוליטיים ביצירות יכולים להיחשב כסילוף שיש בו כדי לפגוע בכבודו או בשמו של היוצר. שאלות אלה הינן בעלות חשיבות רבה עבור מפרסמים שונים ובכלל זה חברות, אתרי אינטרנט, עיתונים, משרדי פרסום וכדומה, אשר עבורם התשובות על שאלות אלה נחוצות כדי שידעו כיצד לכלכל צעדיהם.

גלגולו של צילום (1)

האם זכותו של יוצר לקבל קרדיט נסוגה בפני המקובל והנהוג בשוק?

תמונתו של שר הביטחון לשעבר, **עמיר פרץ**, אשר צולם במהלך תמרון צבאי כשהוא אוחז משקפת שעדשותיה מכוסות, מוכרת וידועה. פחות ידועה היא העובדה כי תמונה זאת הייתה נושא למספר תביעות בגין הפרת הזכות המוסרית, אשר הוגשו על-ידי יוצר היצירה.

במקרה אחד פורסמה באתר "וואלה" סקירה של כתבה מתוך עיתון לבנוני, תוך צירוף צילום מסך מתוך האתר של אותו עיתון לבנוני, אשר כלל את תמונתו המפורסמת של עמיר פרץ. האתר לא ציין את שם הצלם בצד צילום המסך. בפרשה זו, הידועה כפרשת **שריר נ' טלטל ערוצי תקשוב בע"מ**, צלם התמונה הגיש תביעה נגד אתר "וואלה", בגין הפרת הזכות המוסרית. "וואלה" התגוננה בטענה כי בנסיבות שכאלה כלל לא מקובל לציין את שם הצלם. ביהמ"ש בחן מהי הפרקטיקה הנוהגת בענף וקבע כי "וואלה" לא עמדה בנטל ההוכחה המוטל עליה להוכחת קיומו של מנהג בקרב חברות התקשורת ועל כן דין טענתה להידחות. בית משפט השלום פסק לזכותו של הצלם פיצוי בסך של 6,000 שקלים. ניתן היה להבין מפסק הדין, כי במידה שהיה מוכח קיומו של נוהג לפיו אין מציינים את שם הצלם, התביעה הייתה נדחית.

עו"ד רקפת פלד (צילום: מיכאל טופיול)

אולם, לאחרונה (דצמבר 2016), ניתן פסק דין בפרשה אחרת הנוגעת לצילום המפורסם - פס"ד **שריר נ' נירית זרעים בע"מ**, שבה חברת נירית זרעים פרסמה פרסומת חד-פעמית בעיתון "הארץ" שכללה את הצילום כשלצידו נכתב: "מה שהוא ראה עם משקפת סגורה, לא ראיתם עם עיניים פקוחות. נירית זרעים, נתיב העשרה". שם הצלם לא הופיע בפרסומת.

ביהמ"ש המחוזי קבע אמנם כי השימוש שנעשה בצילום בפרסומת, בלי לציין את שם הצלם, מהווה הפרת הזכות המוסרית של הצלם, אולם הוסיף כי אפילו היה מוכח נוהג שלא לתת קרדיט לתמונות במסגרת מודעות פרסומת - הרי שנוהג זה נסוג מפני הזכות המוסרית האבסולוטית לקבלת קרדיט.

קביעתו זו של ביהמ"ש המחוזי בנצרת, שונה מהפסיקה בעניין "וואלה", ואף אינה עולה בקנה אחד עם פסיקתו של ביהמ"ש המחוזי במחוז מרכז בפרשת **"מעריב" נגד "דה מרקר"**. באותו מקרה תבע "מעריב", באמצעות הח"מ, את עיתון "דה מרקר", בטענה כי האחרון העתיק כתבות כלכליות שהתפרסמו אצלו בלי לתת קרדיט לכתביו. "דה מרקר" טען להגנתו כי קיים נוהג בענף שלא לתן קרדיט לכתבים בסיטואציות בהן כתבותיהם נסקרות על-ידי אמצעי תקשורת אחר. ביהמ"ש התייחס לי-סודות הנדרשים להוכחת קיומם של נוהג או מנהג, ולאחר בחינתם דחה את הטענה לקיומו של מנהג מחייב שלא לתת קרדיט לכתבים מחמת אי הוכחת של מנהג מבחינה ראייתית. יחד עם זאת, עצם בחינת המנהג באותו מקרה נעשתה כדי לבחון האם יש לשלול את הזכות המוסרית לקבלת קרדיטציה ונקבע על-ידי ביהמ"ש כי הכלל הוא הינו שיש לתת קרדיט ליוצר היצירה, זולת במקרים חריגים בהם מתן הקרדיט יהיה בלתי סביר ובלתי מקובל.

מהמקרים שפורטו עולה ששימוש ביצירה ללא מתן קרדיט ליוצרה, נדון באופן שונה על-ידי ערכאות שונות, לפעמים אף בנוגע לאותה תמונה ממש, שעה שחלק מבתי המשפט בחנו את הפרקטיקה הנהוגה בשוק לשם קבלת הכרעה האם הופרה הזכות המוסרית, וחלקם קבעו כי מדובר בזכות מוחלטת.

גלגולו של צילום (2)

האם זכותו של היוצר שלא יעשה סילוף ביצירתו נסוגה בהקשרים של פרסומים פוליטיים?

הצילום המפורסם של עמיר פרץ לא חדל מלכלכל את בתי המשפט. בפרשה הידועה כ**שריר נגד מפלגת מרצ**, נטען כי שימוש שעשתה מפלגת מרצ בצילום האמור לצרכים פוליטיים היווה פגיעה בזכותו המוסרית של הצלם. באותה פרשה, מפלגת מרצ השתמשה בצילום במסגרת תעמולת בחירות, באופן שחלק מהצילום נגזר ושולב בכרזת תעמולה מטעמה ביחד עם צילומים של פוליטיקאים אחרים. זאת ועוד, שמו של הצלם לא הוזכר בכרזת התעמולה בצד הצילום. ביהמ"ש קבע כי שימוש שעושה מפלגה בצילום לצרכי תעמולה פוליטית, פוגעת בזכותו המוסרית של צלם התמונה, הואיל ושימוש כזה גורם לציבור לסבור כי הצלם מזוהה עם עמדות אותה מפלגה פוליטית, דבר שעלול לפגוע במוניטין שלו ובאובייקטיביות שלו. מפלגת מרצ חויבה בתשלום סך של 14,000 שקלים לצלם.

גם במקרים אחרים פסקו בתי המשפט כי שימוש ביצירה שנעשה ללא קבלת הרשאת היוצר שלה, וזאת כדי להביע מסר פוליטי המנוגד לעמדתו של יוצר היצירה, מהווה פגיעה בזכותו המוסרית של היוצר.

מניפולציה בסרטונים

בעניין **העמותה לאחריות ארגונים לא ממשלתיים נגד הצלם ישראל פוטרמן** נדון מקרה שבו עיתונאי תבע עמותה בטענה שפרסמה סרטון שהורכב מסרטונים שצולמו על ידו, ללא קבלת רשותו, תוך עריכת מניפולציה בסרטונים, באופן שהסרטונים הציגו את הצלם כמזדהה פוליטית עם עמדות העמותה ופגם באובייקטיביות שלו. ביהמ"ש קיבל את טענות הצלם וקבע כי השימוש שעשתה העמותה בסרטיו גרמה למתבונן בהם להטיל ספק בדבר "אובייקטיביות" הצלם, ובכך פגעה בזכותו המוסרית ובכבודו.

במקרה נוסף פסק ביהמ"ש השלום במחלוקת שבין הצלם **שוורצנברג**, העוסק בצילום אירועים פוליטיים, לבין העמותה "**חננו**" שמעניקה שירותים משפטיים לחיילים ואזרחים הנקלעים להליכים משפטיים בשטחי יהודה ושומרון, וקבע שהעמותה הפרה את זכויותיו של הצלם שעה שעשתה שימוש בצילום בהקשר שונה מההקשר שבו פורסם. כך בעוד שהצלם עשה שימוש בציר לום כדי להסביר כי החייל, שבעמדת הכוח, אינו מפעיל אלימות כנגד הצלם הפלסטיני, הרי שהעמותה עשתה שימוש באותו צילום כדי להציג שחייל נכנע מול הצלם הפלסטיני שמפעיל כלפיו אלימות באמצעות המצלמה. נקבע כי השימוש בתמונה בהקשר שונה מזה שבו פורסמה על ידי היוצר שלה, מבלי לקבל את הרשאתו, פוגעת בזכותו המוסרית של הצלם.

המקרים שהוצגו לעיל מעידים על מגמה של חיזוק מעמדה של זכותו המוסרית של היוצר, הן בנוגע לזכותו המוחלטת לקבלת קרדיטציה שעה שנעשה שימוש ביצירתו, והן בנוגע לזכותו של יוצר שלא יעשו ביצירתו שימוש פוליטי בהקשר שונה מזה שהיוצר התכוון לו.

הכותבת היא שותפה במשרד עוה"ד גילת, ברקת ושות' מקבוצת ריינהולד כהן